

Pehr Adrian Gadd

Lyhykäinen ja yksinkertainen neuvo
kuinka ryytimaan yrttien kasvannot
Suomenmaassa taiten saatetaan
tuleentumaan

Toimittanut Harry Lönnroth

Taitto: Sirpa Randell

ePublications – Verkkojulkaisut

ISBN 978-951-44-7460-6

Tampere 2008

SISÄLLYS

Alkusananen	4
Lyhykäinen Ja Yxikertainen Neuwo Kuinga Krydimaan Yrttein Kaswannot, Suomen Maasa, Taittaan saatetta tuleundumaan. Maan-Mjehilleensä opetuxexi edespandu Pietari Adriani Gaddilda	5
Kirjallisuutta	19

ALKUSANANEN

Turun akatemian kemian professori Pehr Adrian Gadd (1727–1797) Pirkkalan (nyk. Tampereen) Kaarilasta julkaisi vuonna 1768 esityksen kasvitarhan kasveista, ”ensimmäisen suomenkielisen puutarhakirjan”. Siinä hän esittelee 1700-luvun puutarhanhoitoa: puutarhan hyötykasveja, yrttejä ja maustekasveja. Hän kirjoitti kirjansa suomeksi, jotta tieteelliset tutkimustulokset leviäisivät laajemmalle, kansan syvien rivien keskuuteen. Tällainen ajattelu oli tyypillistä 1700-luvulle, jota myös ”hyödyn aikakaudeksi” on kutsuttu. Gaddin 16-sivuinen oktaavoteos painettiin Turussa J. C. Frenckellin kirjapainossa. Koska kirja on suomalaisen puutarhahistorian keskeisiä teoksia, sen julkaiseminen uudelleen elektronisessa muodossa on perusteltua; näin se on helposti kaikkien asianharrastajien saatavilla. Editio pohjautuu Puutarhaliiton vuonna 1989 julkaisemaan näköispainokseen (Puutarhaliiton julkaisuja 261). Gaddin ensipainoksen teksti julkaistaan fraktuuran sijasta antiikvalla; muuten teksti noudattelee tarkoin ensipainoksen kieliasua, joka on harvinaislaatuinen esimerkki ruotsinkielisen professorin suomen kielen taidoista 240 vuotta sitten. Toimittajan vähäiset lisäykset on merkitty hakasulkein (§ 18 ja 20). Lopuksi kiitos Sirpa Randellille hyvästä taitosta sekä Katjalle, Einolle ja Laurille puutarhakesästä 2008.

4

Hyhkysä elokuussa 2008

Harry Lönnroth

I. U.
Lyhykäinen
Ja
Yxikertainen
Neuwo
Kuinga
Krydimaan Yrttein
Kaswannot,
Suomen Maasa,
Taittaan saatetta tuleundumaan.
Maan-Mjehilleensä
opetuxexi
edespandu
PIETARI ADRIANI GADDILDA
Plantage Directeurilda Suomesa ja Chemie
Professorilda Turuusa.

TURUUSA,
Prändätty J. C. FRENCKELLildä, 1768.

§. 1.

Krydimaan yrtit, joita meidän maasa kaswatetaan, ne owat ruan ja elannon awuxi tarpeelliset, osittain juurten ja lehtein, osittain palko-kaswandoin ja siemenden tähden. Muutamat näistä uloskylwetään ensin plantuixi, ja sitte istutetaan kaswamaan, enin osa taitaan myöskin kohta uloskylwettä.

§. 2.

Plantu-lawoille kylwetään siemenet Sallatista, Spinatista, Purju, Silleri, Isoppi, Kyndeli, Meirami, Timia, Pärtlaka, Pasilika, Salwia, kaikki Kaalin siemenet, Melonit, Kurkut, Pumput, nijnkuin myös ensin kewäällä Rädisit, Krassa ja Persilia. Kaikki nämät kylwetään taajemmin kuin muutoin, ja warjellaan tarkkaasti wilulda olkimatoilla Klasi- taikka Paperi-akkunain alla.

6

§. 3.

Plantu lawot täytetään palawalla ja löyhkävällä Sonnalla, lopusta Maaliskuuta ja kokoon pannaan se ensin löyhästi, että sonda rupee hywin lämmittämään, jonga jälkeen se jotakin kowemmin kokoon tallataan, ja sen jälkeen lisätään Plantu-lawoon yxi korteli muldaa, johon siemmenet kylwetään. Jota waremmin Plantu-lawo asetetaan sitä korkiammalle ja enemmän se sonnalla täytetään, nijnkuin myöskin usein puoli toista kortelia muldaa tarwitaan sen täytteexi; Sillä

jos Plantuin juuret kuumaan sondaan ulottuivat niin ne kohta kuiwettuawat, joka myös tapahtu jos ei yhtä taikka kahta kertaa päiwäsä Plantu-lawon akkunoita awata, että se saa tulehtua.

§. 4.

Jos mulda Plantu-lawosa paljo kuiwahta, ja wedettyden tähden plantut walkeneewat ja rupewat lakastumaan, niin se joskuus kastetaan. Jos siemenet owat tuoreet ja raikkaat, niin Plantu lawosa itäpi,

Persilia	30 päiw.	Portlaka	6. p.
Spinati	5.	Winruta	12.
Sallati	5.	Timja	12.
Purju	15. päiw.	Spaniankrassa	12. p.
Silleri	35.	Salwia	12.
Isoppi	20.	Såkerin juuret	30.
Kyndeli	10.	Sipuli	15.
Meirami	12.	Melonit	8.
Krassa	3.	Pumpput	8.
Kaalin siemenet	8.	Rädisit	5.
Pasilika	6.	Räätikät	8.

7

Senjälken kuin Plantu-lawosa on enämbi taikka wähembi lämminnä, ja siemenet enämmän eli wähemmin raikkaat, itää yxi osa näistä wielä pikemmin kuin mainittu on.

§. 5.

Muldasta, sannan sekaista maata, waatiwat kaikki Krydimaan kaswannot, ja taittaan ilman Planttu-lawoa siihen kohta kylwää kaikkinaiset siemenet, joista idulle puhkeewat.

Muretit	20. päiw.	Snittkaali	8. p.
Palsternakat	20.	Härkä papu	12.
Röbetit	12.	Sokeri papu	12.
Sipuli	20.	Turkin papu	12.
<i>Cochlearia</i> karwas Krassa	12.	Talwi krassa	8.
		Talwi Spinati	10.
Molla	8.	Talwi Suolakkeet	12.
Dilli	12.		
Kirweli	6.	Talwi Kirweli 8. §.	
Sinappi	12.		
Naurijt	6.	Anexet	16.

Kuinga kaikki nämät krydimaan yrtit kaswandoon saatetaan, sijttä edespannan lawiambi neuwo seurawaisisa.

§. 6.

Juurten kautta taittaan wielä myös muutamam Krydimaan yrtit paremmin kaswatetta kuin siemenillä; Senkaldaiset owat Piparroti, Ärtskokit, Maanpäärynät,

Silleri juuret, Sokeri juuret, Kynsi-laukka, Ruoho-laukka, (Gräs-löki), Tulpanit, Narcissit, Liljat ja monenlaiset muut Kukkaiset.

§. 7.

Sallati on kahtalainen, Kupu- taikka Lehti-Sallati, ja nämät kylwetään nijnkuin sanottu on, Krassan kanssa warhain kewäillä Planttu-lawoille. Jos ennen kylwöä siemenet yxi wuorokausi idätetään lumiwedesä, nijn ne sitä pikemmin itäävät. Kupu-Sallatin siemenet kylwetään harwembaan, ja kuin plantut owat kolme tuuma isot, nijn ne Rabbattijn (Krydimaan sängyn syrjin) taikka mualle Krydimaahan erinänsä, puoli kynärää joka plantun wälillä ulosistutetaan. Lehti-Sallati kylwetään muutoin koko suwi- ja syxykausi joka 14:nes päiwä että lehdet nijn kauwan kuin ne owat kaiskerat ja pienet taittaan nauttia.

9

§. 8.

Suwi Kirweli kylwetään warhain kewäillä kalweseen, josa se parhain kaswaa, ja itzeensä sitte joka wuosi uloskylwä. Spanian taikka Talwi-Kirweli kylwetään syxyllä nijnkuin puun siemenet. Itää kewäillä ja kaswa sitte juuresta monda wuotta. Suwi-krassa kylwetään nijn pian kuin kirsi maasta on lähtenyt: kuukautta taaskin hiljemmin Talwi-Krassa, ja (*Cochliaria*) karwas Krassa, jotka yli Talwen lumen alla wiherjäisenä ja raikkaana pysywät. Spanian Krassa (*Tropeolum*), kylwetään ensin Plantu-lawoin, ja sitte ulosistutetaan plantuisa. Siemenet tästä

yrtistä pitää koottaman, ennen kuin ne niijn tuleunduwat, että ne maahan putoowat, sillä harwoin ne sitte enää itääwät.

§. 9.

Suwi-Spinati kylwetään plantu lawoin ensin kewäillä §. 2. 3. 4. taikka myös muuhun Krydimaan muldaan, kerta kuukaudesta, sillä se ylöskaswa pian siemenijn. Talwi-Spinati taittaan niijn hywin kylwettää kewäillä kuin syys puoleen, ja taittaan sitte enin osa lehdistä syxyllä pojes leikata, koska yhtä hywin sen juurista uudet lehden pensaat kewäillä uloskaswawat. Talwi Suolake (Spanian Syra,) on samankaldainen. Jos näiden yrttein siemenet ennen kylwöö yxi eli pari wuorokautta, lipeen sekaisesa sonda wedesä idätetään niijn ne sitä pikemmin itääwät ja kaswawat.

10

§. 10.

Portlaka, Meirami, Kyndeli, Timia, Basilika, Salwia, Isoppi, Silleri §. 2. 4. nämät kaikki ulosistutetaan lihawaan hikiseen maahan, yxi kortteli joka Plantun wälille, sitte kuin ne owat Sormen pituisexi kaswaneet. Sillerin kanssa on erittäin tarpellinen että niijn naatti-lehdistä kuin juuresta jotakin pojes leikataan ja nypitään ennen kuin ne istutetaan. Krydimaan sängyyn joka on 2 kyynärä lawia taittaan istutetta 4:ä riwiä Silleri-plantuja puoli kyynärää jokaitzen wälillä, ja sitte

kuin ne rupeewat kaswamaan ja juurtumaan nijñ kootaan mulda juurten idun ymbärille, josta ne sitten paremmin kaswawat.

§. 11.

Sitte kuin Melonit ja Pumput Plantu lawosa owat kaswaneet 3 tuman suruteen, nijñ muutetaan Melonit wastauudesta Plantulawoin ja istutetaan erittäin kyynärä joka plantun wälille, klasi akkunoitten alla kaswamaan. Pumpuin plantut taittaan mualle krydimaahan senlaisijn paikkoin ulosistutetta, josa auringon paiste parhain koko päiwän lämmittää. Gurkut taittaan kaswoxi tuletetta, osittain plantu lawoisa kuin paras on, taikka lihawasa mullasa ja sängyn syrjisä jotka auringon paisteesa owat. Jos siemenistä taikka plantuista Gurkuja edestuetetaan, nijñ tehdään aina muldaan 2. tuuma sywä wako, johon ne pannaan, että nijñ hywin sateesta märkyys, sitä paremmin itzeensä kokopi nesteexi, nijñkuin myös, että kuin Gurkut kastetaan wesi, sitte paremmin pysähtä juurten ymbäristölle.

11

§. 12.

Muretiti owat kahtalaiset, taikka keltaiset eli walwan keltaiset, ja pehmenewät keitosa ne ensimmäiset ei nijñ hywin, kuin ne walwan keltaiset. Nijñ pian kuin kirsi lähtee maasta, kylwetään näitä sannan sekaiseen mutu muldaan, joka on hywin sywästi uloskaiwettu, ja jota ei samana wuonna ole sonnitettu, sillä muutoin toukat ja madot näitä juuria wihaawat. Kylwösä sekotetaan Muretin siemenet

sandaan, että ne sitä harwembaan taittaan uloskylwettä, ja sitä suuremmat juuret, niistä sitte uloskaswawat. Yxi luodi muretin siemeniä pijsaa, ja taittaan kylwettä yhteen krydimaan sängyn, joka on 16 kyynära pitkä ja 2 kyynära lawia. Palsternakat kylwetään samalla muoto, waan tajembaan; sillä harwoin niistä kaikki siemenet itääwät, ja jos ne tihuusti ylöstulisit niijn harwennetaan niijtä niijn muodoin, että yxi osa plantuista pojes noukitaan. Ilman tätä taittaan aina hyödytyrellä Murettein ja Palsternakkain sekaan harwaan uloskylwää wähän Kupusallatia, Dilliä ja Mollaa.

§. 13.

Lehti- ja Juuri Persilian siemenet pysywät ylitze 30 wuorokauden maasa ennen kuin ne itääwät §. 4. Sentähden tehdään aikaisin kewäillä hieta muldaan juuri sywäldä kaiwettu krydimaan sängy näitä warten; ja paitzi sitä, että Persilia aikaisin taittaan edestuoda plantulawosa, niijn wielä waremmin saadan nähdä sen wiljakas kaswo jos jo Huhti kuusa joku kruku eli pytty hywällä mullalla täytetään ja se sitte kuin Persilian siemenet siihen kylwetyt owat 8 taikka 9 wuorokautta alinomaa haalialla wedellä kastetaan, jonga jälkeen ne ynnä mullan kanssa siihen walmistettuun krydimaan sängyyn uloskylwetään. Juuri-Persilia kylwetään harwembaan kuin Lehti-Persilia. Syxyllä ylösotetaan yxi osa Persiljan juuria ja tallella pidetään kuiwasa sannasa yli talwen, sopiwaisten tarwetten täytteexi. Osittain peitetään ne Hallan tullesa Marras kuusa ohuelda lewitettyillä kuusen eli katawan haoilla, josta ne sitten yli talwen taitawat seisowaiset olla, jos muutoin krydimaa ei aiwan wetinen ole.

§. 14.

Rödbetit ja Talwi-Rädisit taittaan kylwää sawen sekaiseen mulda maahan selwään riwijn, nuoran jälkeen. Ne edelliset aikaisin kewäillä puolda kortelia jokaisen ehiän siemenen wälille. Ne jälkimmäiset mitzomaarian päiwän jälkeen; jos lehdet pois nypitään sydän lehteen asti, niijn ne ratki isoxi kaswaawat. Kuitengin on niijtä nypityitä paikkoja kuiwalla mullalla peittäminen että sade ja märkyys juuria mahda turmella kaswon aikana. Kuukautisiet Rädisit ja Räätikät kylwetään osittain Sallatin kanssa kewäillä plantulawoin, osittain kerta jokaitzesa kuusa koko suwi ja syyskausi. Schorzonera kylwetään samanlaiseen maahan, waan tajembaan ja paremmin päiwän rindaan, ja näiden juuria ei nautita ennenkuin toisena wuonna. Tragoponin kanssa on sama laita. Waan tästä taittaan ne hendukaiset lehdet, ja warsi juurelda mullasa pois leikata ja syödä.

13

§. 15.

Såkeri juuret taittaan samalla muoto kuin Persilian juuretkin §. 13. Osittain siemenistä kaswatettaa, osittain juurista istutetta. Istutaisa jätetään ainoastansa wähä juuresta lehtijn ja leikataan myös enin osa pois lehtiwarresta ulos istuttamisessa. Paras on näitä juuria nuoraa myöden riwijn istuttaa kortelia pitkälle toinen toisestansa. Ärtskäkit ja Maa-päärynät kaswawat wiljakkaammin kuiwasa hjeta mullasa auringon puolella, ja menestywät parhain juurten istuttamisen kautta jotka taittaan usiambijn palaisijn jaetta, jos waan wähä idusta jätetään joka palaan. Jota hihawambi maa, sitä suuremmat juuret. Maa-päärynät ei seiso yli talwen. Waan Ärtskäkit aiwan hywin, jos ne ainoastansa kuiwaan maahan

kaswamaan ulospannut owat. Jos syxyllä warsi tahdotaan poisleikata maata myöden ja wihando sydän-lehteen asti ja nijtä wähän suojata hewoisen sonnalla, sitte kuin maa nijden ymbäristöllä on kokoon lykätty, nijñ ei ole pelkoo että halla nijtä turmelee.

§. 16.

Sparisi on yxi nijtä kallijmista krydi maan yrteistä, joita meidän maasa kaswatetaan. Ennen kuin siemenet tästä ulos kylwetään, kaiwetaan kryydi maan sängy kyynärää sywäxi, josta kaikki mulda pojes otetaan ja pannaan ensin sen pohjalle, puoli kyynärää sawee, joka wahwasti kokoon tallataan, senjälkeen täytetään puolelda kyynärälda, lihawalla hjeta mullalla, johon, jos sängy on 2 kyynärää lawia, kylwetään Sparisi siemenet 4:än riwijn, sitte jos siemenet owat raikkaat ja usein kastetaan, itääwät ne 14 wuorokauden jälkeen, jos ej pikemmin. Syys puoleen korootetaan ja lisätään tämän plantusängyn päälle, näiden planttuin kaswoxi 2 tuuma hywää muhu muldaa, ja sitte kuin ne kewäillä edes kaswaneet owat; otetaan tästä plantu sängystä pojes nijñ paljon plantuja että yxi korteli jääpi joka taimen wälille ja korootetaan taaskin tämä plantusängy 2 tuuman mullalla. Plantut jotka tihuusti owat ylös kaswaneet, istutetaan erittäin Plantu-sänggyyn joka samalla muoto kuin se edellinengin, asetettu on. Senjälkeen ej tarwitze nämät Sparisi sängyt muuta perään katzandoo kuin että ne syxyllä joka wuosi 2 taikka 3 tuumaa, sywällä mullalla korootetaan ja ensin ruohoista puhdistetaan. Se kuin sparisia tällä tawalla kaswattaa, taitaa 3:en wuoden jälkeen sen täyteen kaswoon edes tuotta.

§. 17.

Piparruuti ei kaswa kuiwasa hjeta maasa. Waan tarwitze sawee perustuxexi, 3:men kortelinsywäldä sonnan sekaista lihawaa muldaa ruoka mullaxi. Nuorten juurten kautta se parhain taittan kaswatetta, jotka rikki leikataan yhden korttelin pituisexi ja riwittäin pituden jälkeen kahden tuuman sywydelle, kortelin päähän toinen toisestansa, istutetaan. Sitte pidetään maa paska ruohosta wapaana, ja ensimmäisenä vuonna on maa syxyllä peitettävä ohuelda sonnalla, ja senjälkeen joka syxy löyhitettävä. Samalla muotoa on tarpeellinen että joka kewät Piparruuti puhdistetaan niistä monista haaroista ja siwu-juurista jotka sen caswannon estääwät. Joka toinen ja kolmas wuosi saadaan Piparruuti maasta hedelmätä koota, jonga wuoxi myös tarpeellinen on että Piparruuti erinäisinä aikoina ulos istutetaan.

15

§. 18.

Mitä niihin kaswannoihin tulee jotka, palkoja kandawat, niijn owat ne ristat eli herneet, ja pawut. Ristat (ärter) owat niijden luusta jotka kewäillä niijn pian kuin kirsi maasta lähtee saadaan kylwää. Aikaiset ristat kylwetään ensin että niistä aikaisin hedelmät saadaisijn. Waan mutoin ne useemmin on kylwettäwät, jos pitkälle syxyllä wiheriäisiä palkoja tahdotaan. Kymärä pawut (krypärter) taittaan kyllä aikaisin plantulawoisa klasin alla kaswamaan satta, mutta ei ne tuotta niijn paljon hyödytystä kuin niistä on waiwaa ja kulua. Såkeri pawusta on ne musta pilkulliset parhaat, sentähden että ne kaikkein hiljemmin syxyllä palkoja tuottawat. Ristat tarwitzewat kohtuullisesti lihawata maata; ja ej kaswa kalweesa.

Isot pawut (Härkä pawut) waatiwat enämmän Auringon paistetta, ja ei pidä nijtä kylwettämän ennen kuin yö-hallat nijn lakkaawat ettei nijtä enää pelkoa ole ja maa on wähän lämminnyt. Sillä kylmäsä ja märjäsä maasa halkeewat ne idun-aikana ja hukkaan mätä neewät [Sic!]. Wijden toistakym[m]enenen wuotinen koettelemus täällä Turuusa on osottanut ettei Såkeri papuja taitta kylwää ennen 18 eli 20 Touko kuusa, koska wijri pääskynen ensin näyttää itzensä. Isoista pawuista on tjetyt: härkä pawut, Turkin pawut jotka owat kymärä pawut, (krypärter) taikka salko-pawut (stång bönor) ja myös pärtypawut, jotka kaikki samalla tawalla ruokotaan. Aikaa woitain taittaan ristet ja pawut sade-eli lumi-wedesä muutamia wuorokausia ennen kuin ne kylwetään liotetta.

§. 19.

16

Kuinga kaiken laiset kaalit, plantuista kaswatetaan on edelläkäsän § 4. Mainittu. Paitzi sitä kuin jokainen kaalin kaswattamisesta tjetää, on muistettawa että sitte kuin ne istutetut plantut kaalimaasa owat jotakin wahwistuneet, pitä ne mullalla tuettaman eli mulda koottaman korkialle, (kupas) plantun warren ymbäristölle, nijn pitä myös ne alimmaiset lehdet pois nykittämän että ne muut sitä paremmin itzeensä kuwulle andawat. Ruusu kaalin plantut (Blomkål,) istutetaan lihawaan hjeta-muldaan auringon paisteseen, kuitengin nijn ettei kaalilda mahda nestettä puuttua. Sini kaali (Blåkål,) joka yli talwen seiso, taittaan ilman plantu lawoo kylwää kylmään maahan aikaisin kewäillä, ja myös hiljemmin syxyllä. Kaalin warjelemisexi madoilda on paras lewittää kaali maan ylitze wanhoja werkkoja eli nuottia jonga kautta perhoiset estetään muniaansa laskemasta kaalin päälle joista madot tuleewat. Jos kaalisa jo matoja on nijn on peräänkatzominen jos ne, sitte

kuin äskön sade on ollut, owat lymyttäneet itzeensä sisämmäiselle puolelle niistä alammaisista lehdistä märkyydellä warjoon, josta sitte ne kohta pojes nykitään ja niijn muodoin enin osa madoista ynnä poisotetaan. Juuri madosta ej ole enimmiten pelkoa jos ej kaalia palamattoman tuoreen sonnan päälle istuteta.

§. 20.

Laukat jotka meidän maasamme kaswaawat, owat Purju, ruoho laukka *charlatti* ja niijn cutzuttu Johannexen laukka, niijn myös sipuli ja kynsi laukka. Se eusimmäinen [Sic!] kylwetään kewäillä sjemenistä plantu lawoille ja ulos istutetaan sitten kuin se on kaswanut sormen-pituudelle, ja ruokotaan niijn kuin Sillerijstä § 10 sanottu on. Ruoho laukka enänee huokiasti jos taimet istutetaan toisijn paikkoin wasta uudesta, ja taittaan myös mjelen jälkeen, korituxet usiammalla tawalla kryydi maahan sijttä sen kaswaisa tehdä. Jota useimmin se keritään sitä enemmän ja paremmin se kaswaa. *Charlatti* laukka istutetaan juurista Jacobin päiwän aikaan, sitte kuin lehdet walwastuneet ja kuiwettuneet owat, otetaan ne ylös, kuiwataan wähän ja jälleensa istutetaan 4 tuuma toinen toisestansa ja 2 tuuman sywydelle maan sisälle. Johannexen laukka istutetaan Elo-kuusa hellään, ja lahtiaan maahan, neljäs osa kyynärätä joka laukan wälille; Seurawaisena kewännä kelpaa se ruaxi, ja kappaleen aikaa suwesta istutus ajaan puoleen, syxyllä rupe se kowenemaan ja puisexi itzeensä wetämään. Sipuli waati lihawata ja sawen sekaista mulda maata, kylwetään sitte kuin yö-hallat lakkawat, sitte kuin sjemenet jotka owat maasa

20 vuorokautta ennen kuin ne itäävät, edellä woittain muutamia vuorokausia owat lumi-taikka sadewedesä liwotetuxi tulleet. Sipuli pitä hywin kastettaman sekä silloin kuin se sjemenisä maasa on, että myös sen jälkeen ja paska ruohosta wapaana pidettämän. Jos sen wiho sitte kuin se jotakin on ylöskaswanut ja wahwistunut maata myöden tallataan, nijn tule itze sipulin juuri kookkaammaxi.

§. 21.

Sinappi kylwetään aikaisin kewäillä kohtullisesti lihawaan maahan, ja pidetään aluusta wapaana paska ruohosta, sitte se edespäin itzestänsä loput kaswamiseensa aikana tukahuttaa. Anexet ja Korianderi kylwetään samalla muoto aikaisin kewäillä sanda mahan joka sinä siwusa muldanen on, kuiwijn paikkoin auringon rinnasa, nijn ne meidängin maasamme ennen kuin syys hallat tulewat, tuleunduneet sjemenet edes tuowat; mutta Fänkåli on myöhäisempi, ja anda sjemenensä wasta toisena wuonna ja owat sen juuret hiljain syxyllä ylös otettawat ja sannasa yli talwen kellarisa tallella pidettävät nijn myös aikaisin kewäillä ulosistutettawat, nijn taita Fänkåli Suomen maasakin tuleendua ja täydet sjemenet edestuoda.

KIRJALLISUUTTA

Gadd, Pehr Adrian 1946 [1751]. *Ylä-Satakunnan oloja 1700-luvun puolivälissä*. Suom. Kaapo Murros. Tampere, Tampereen Historiallinen Seura.

Gadd, Pehr Adrian 2007 [1751]. *Förhållandena i Övre Satakunta i mitten av 1700-talet*. Utgiven med inledning och kommentar av Harry Lönnroth. Tampere, Tampere University Press, Verkkojulkaisut. [<http://tampub.uta.fi>]

Niemelä, Jari 1998. *Vain hyödynkö tähden? Valistuksen ajan hyötyajattelun, luonnontieteen ja talouspolitiikan suhde Pehr Adrian Gaddin elämäntyön kautta tarkasteltuna*. Helsinki, Suomen Historiallinen Seura.

Ruoff, Eeva 2001. *Vanhoja suomalaisia puutarhoja*. Helsinki, Otava.